

Баяндама

COM/LAIR/REP/002/FINAL

**Жетінші отырыс**  
**Астана, 1 наурыз 2019 ж.**

## **"ТҮРКПА ҚАТЫСУШЫ-ЕЛДЕРДЕГІ ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУДЕГІ БАЛАМАЛЫЛЫҚ ҮДЕРІСТЕРІНІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ"**

### **I. КІРІСПЕ**

Жыл сайын жоғары білімнің тұрақты экономикалық және әлеуметтік дамудағы рөлі артып келеді. Жоғары білімді инновацияны ынталандыру және біліктілікті арттыру арқылы экономикалық өсу мен дамуға үлкен үлес қосатын білім мен оларды қолданудың негізгі аспектісі ретінде қарастыруға болады. Қазіргі заманғы университеттердің бір бағыты денсаулық сақтау және әлеуметтік қызметтер сияқты әлеуметтік нәтижелерге қол жеткізуге ықпал ететін ауқымды міндеттерді шешу және жаһандық басым салаларда зерттеулер жүргізу болып табылады. Білу шынайы негізі жоғары білім болып табылады: оны зерттеу арқылы өндіру, оны оқыту арқылы беру, оны студенттердің алуы және қолдануы.

Жоғары білім берудегі интернационалдандыру жаңалық емес. Университеттер ұлттық ұйымдар болса да, халықаралық мекемелер деп танылды. Басқа жағынан, жаһандану шекаралар мен ұлттық жүйелердің өшірілу немесе жоғалу үрдісі бар деп болжайды. Білім беруді интернационалдандыру әмбебап тартымдылығы мен қолданылуы бар білімді, дағдылар мен құндылықтарды беруді білдіреді. Жоғары білім берудің жаһандануы интернационалдандырудың бір бөлігі ретінде қарастырылуы мүмкін. Жаһандану жоғары білім беру халықаралық және мультимәдени перспективалы бағыттарды енгізу бойынша мақсатты қызметке айналатынын білдіреді.

Трансшекаралық білім-жоғары білімді жаһандандырудың ең үздік көрнекі үлгісі. Бұл қазіргі ұлттық шекараларға қарамастан студенттердің, оқытушылардың және бағдарламалардың ұтқырлығын білдіреді. Трансшекаралық білім берудің маңызды компоненттерінің бірі студенттерді елден шет елдерге көшіру болып табылады. Соңғы жылдары трансшекаралық және трансұлттық білім берудің басым бөлігі арқылы білім беруді интернационалдандыру маңыздылығына ие болды.

Түркі тілдес мемлекеттер Парламенттік Ассамблеясына (ТҮРКПА) қатысушы елдердің сапалы да, сандық жағынан да жоғары білім берудің жақсы дамыған және озық жүйелері бар. Басқа жағынан, білім берудің жаһандануы мен интернационализациясы университеттік білім алу үшін ТҮРКПА қатысушы елдерден студенттердің саны бір елден екінші елге көшуіне алып келді. Бұл құбылыс шет елдерде алынған біліктілікті тану мәселесін қойды. Әрбір қатысушы елдің өзінің бірегей жүйесіне ие екенің ескере отырып, бұл баяндама ТҮРКПА қатысушы елдердегі жоғары білім беру жүйесі мен эквиваленттік үдерістерінің негізгі сипаттамаларын көрсетуге арналған. Осылайша, ұқсастықтар мен айырмашылықтар анықталады. Тараптар бір-бірінің тәжірибесінде оқу және өздерінің жеке жүйелерінде үздік тәжірибелерді қолдану мүмкіндігіне ие болады.

Келесі бөлімде ұлттық парламенттер арқылы тиісті мемлекеттік органдардан алынған жоғары білім жүйесі және ТҮРКПА қатысушы елдердегі баламалылық үрдістері туралы ақпарат бар.

## **I. ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІ ЖӘНЕ ТҮРКПА ҚАТЫСУШЫ ЕЛДЕРДЕГІ БАЛАМАЛЫЛЫҚ ҮРДІСТЕРІ**

### **ӘЗІРБАЙЖАН**

Әзірбайжанда 51 (40 мемлекеттік, 11 жеке) жоғары оқу орны жұмыс істейді. 2018/2019 оқу жылында қызмет төрт тілде яғни, әзірбайжан, орыс, ағылшын және түрік тілдерінде ұсынылатын жоғары оқу орындарында, 171 104 студент, оның ішінде 157 662 бакалавриатта және 13 422 магистратурада оқиды(оның ішінде 131 Әзірбайжан Ұлттық ғылым академиясының институттарында).

Болон үрдісінде 2005 жылы ресми кірісумен, сондай-ақ "Әзірбайжан Республикасының Білім туралы Заңының" қабылдануымен 2009 жылы жоғары білім беру жүйесінің мазмұны айтарлықтай жаңартылды, кредиттерді аудару мен жинақтаудың Еуропалық жүйесі енгізілді және жоғары білімнің үш деңгейінде (бакалавриат, магистратура және докторантура) оқыту басталды.

2013 жылы Әзірбайжан Президенті бекіткен "Әзірбайжан Республикасында білім беруді дамытудың мемлекеттік стратегиясы" қазіргі заманғы технологияларға негізделген инфрақұрылымның жоғары деңгейі бар әлемдегі жетекші білім беру жүйесін қалыптастыруға бағытталған. Бұл тұжырымдамалық құжатта әрбір адам үшін тең және сапалы білім беру мүмкіндіктерін құру, сондай-ақ барлық кезеңдер мен деңгейлерде білім беру жүйесінің мазмұны мен институционалды шеңберін әзірлеу айқындалады.

Әзірбайжан жоғары білімнің Еуропалық аймағының тең құқылы мүшесі болды. Жоғары оқу орындарының қызметі Болон үрдісінің талаптарына толық бейімделген. Еуропалық аудару және кредит жинақтау жүйесін енгізу, Еуропа мен әлемнің жетекші университеттерінің тәжірибесін тиімді пайдалану нысаны мен мазмұны тұрғысынан оқыту үрдісін дамыту үшін мүмкіндіктер жасады. Жоғары білікті кадрларды дайындауда жаңа тәсілдер мен әдіснамаларды енгізу, студенттерді қабылдау ережелерін жақсарту, университеттерде сапаны басқару орталықтарын құру, бітірушілерге қызмет көрсететін мансап орталықтарының тиімділігін арттыру және ғылыми қызметтің тиімділігін арттыру бойынша айтарлықтай жетістіктерге қол жеткізілді.

Білімді, тәжірибелі және оқытылған мамандар қағидаттарына негізделген, алғаш рет SABAN жаңа мазмұны мен оқыту технологиясы негізінде жобасы іске қосылды. Қазіргі уақытта 12 жоғары оқу орнында жұмыс істейтін SABAN топтары 39 университетті және 2300 астам студенттерді қамтиды. Жетекші еуропалық университеттермен бірлесіп іске асырылатын қос диплом бағдарламалары жоғары білім мазмұның жақсартуда және жоғары оқу орындарының халықаралық беделін нығайтуда маңызды рөл атқарды.

Президент Ильхам Әлиевтің тиісті жарлығымен бекітілген "Әзірбайжан жастарына шетелде білім беру жөніндегі 2007-2015 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы" білім беру саласындағы маңызды оқиғалардың бірі ретінде бағалануы мүмкін. Осы сәтті бағдарлама аясында 3558 жас әзірбайжандық бакалавриатта, магистратурада және докторантурада әлемнің ең беделді университеттерінде оқуға мүмкіндік алды. Бұл жастардың басым көпшілігі білім алғаннан кейін қайта оралып, елдің болашақ дамуына үлес қоса бастады.

Мемлекет жоғары білім беруге және осы бағыттағы жұмысты жалғастырудың тағы бір мысалы ретінде "2019-2023 жылдарға арналған Әзірбайжан Республикасындағы жоғары білім жүйесінің халықаралық бәсекеге қабілеттілігін арттыру жөніндегі мемлекеттік бағдарламаны" келтіруге болады, ол Президенттің 2018 жылғы 16 қарашадағы Жарлығымен бекітілген және қазіргі заман талаптарына сәйкес жаңа міндеттер қояды.

Білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың нәтижесіне бағдарланған нәтижесінде Әзірбайжанда оқитын шетелдік студенттердің саны үнемі өсуде. 2017/2018 оқу жылында Әзірбайжанда 76 елден 5871 шетелдік жоғары білім алды. Бұл өткен жылмен салыстырғанда 17% артық. Әзірбайжан Республикасы жоғары білім берудің шетелдік мамандықтарын тану және олардың баламалылығын анықтау туралы бірнеше халықаралық конвенцияларға қосылды. Әзірбайжан Республикасы Министрлер Кабинетінің 2003 жылғы 13 мамырдағы № 64 қаулысымен бекітілген және "Еуропа аймағындағы жоғары білімге жататын біліктілікті тану туралы" Лиссабон конвенциясының ережелеріне және сәйкес дайындалған "жоғары білім беру саласындағы шет мемлекеттердің мамандықтарын тану және олардың баламалылығын анықтау (нострификациялау) ережесі" негізінде жоғары білімнің шетелдік мамандықтарын тану және олардың баламалылығын анықтау (нострификациялау) рәсімі жүзеге асырылады.

Әзірбайжан Республикасы сондай-ақ Түркия, Қазақстан және Қырғызстан кіретін және шетелдік жоғары білім беруді айқындау және оның баламалылығы рәсімін жүзеге асыру кезінде Конвенцияның ережелеріне сілтеме жасайтын жоғары білім саласындағы біліктілігін тану үшін Азия және Тынық мұхит өңірі елдеріндегі жоғары білім саласындағы оқу курстарын, академиялық дәрежелерді, дәрежелерді тану туралы Өңірлік конвенцияның серіктесі болып табылады.

Түркия, Қазақстан және Қырғызстан жоғары оқу орындары түлектерінің жоғары білім беру мамандықтарының баламалылығын тану және анықтау (нострификациялау) бойынша 2018 жылы Әзірбайжан білім Министрлігіне өтінім саны тиісінше 528, 55 және 11 құрайды. Әзірбайжан Республикасы мен Түркия, Қазақстан мен Қырғызстан арасындағы негізгі проблемалық мәселелер мен тиісті ұсыныстарды былайша топтастыруға болады. Түрік Республикасының жоғары оқу орындары түлектерінің жоғары білім туралы шетелдік дипломдарын тану мен баламалылығының жалпы жағдайы қанағаттанарлық болып табылатынына қарамастан, соңғы уақытта қашықтықтан білім алатын азаматтар саны өсіп келе жатқаның атап өткен жөн. Осыған байланысты Әзірбайжан Республикасының аумағында қашықтықтан білім беруді ұйымдастыру және бағалау механизмі заңнамада көзделмеген екенің атап өту қажет. Жоғарыда айтылғандарға байланысты осы өтініш берушілердің біліктілігін тану және баламалылығын (нострификациялау) анықтау мүмкін емес.

## ҚАЗАҚСТАН

Қазақстанда 131 жоғары оқу орны бар, оның ішінде 10 ұлттық, 31 мемлекеттік, 14 азаматтық емес, 1 акционерлік қоғам бірлестігі, 1 халықаралық, 18 акционерлік қоғам және 56 жеке меншік. 500 000 астам студент жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім алады, сонымен қатар 38 000 астам педагогикалық білім алады.

Жоғары білімнің қолжетімділігін қамтамасыз ету үшін 2016 жылдан бастап Ұлттық бірыңғай тестілеуді (ҰБТ) және Кешенді тестілеуді (КТ) қайта тапсыру енгізілді, сондай-ақ бірінші академиялық кезеңнің соңына дейін ақылы негізде оқуға өту балын ала алмаған тұлғаларды шартты түрде қабылдау туралы норма енгізілді. Бұл іс-шара қазақстандық жоғары оқу орындарына қосымша 30 мың жастарды оқытуға мүмкіндік берді.

2019 жылы талапкерлерге жәрдем көрсету мақсатында бірқатар инновациялар қарастырылған. 2019 жылдан бастап ҰБТ жылына төрт рет (қаңтар, наурыз, маусым-шілде, тамыз) өткізіледі және студенттер белгілі бір алым төленгеннен кейін университетке қабылдануы мүмкін.

2018 жылы студенттерді шетелдік жоғары оқу орындарынан қазақстандық жоғары оқу орындарына ауыстыру кезінде кешенді тестілеуді өткізудің міндетті талабы жойылды. Университетке түсу кезінде шет елдерде алған түсу емтихандарының нәтижелерін пайдалану мүмкіндігі бар. Нәтижесінде, қазақстандық университеттерде ҰБТ мен КТ тапсырусыз 22 мыңға жуық шетел жастары білім алуда.

Тану және нострификациялау (баламалылық) үрдісінде шетелдік ұйым берген білім туралы құжат Қазақстан Республикасында міндетті білім беру стандарттарына тең мәнді айқындайды. Тану және нострификациялау рәсімі мемлекеттік қызмет болып табылады және келесі нормативтік-құқықтық актілермен реттеледі:

- "Білім туралы құжаттарды тану және нострификациялау Ережесін бекіту туралы" Қазақстан Республикасы білім және ғылым Министрінің 2008 жылғы 10 қаңтардағы №8 бұйрығы;

- "Білім және ғылым саласындағы мемлекеттік қызметтер стандарттарын бекіту туралы (білім туралы құжаттарды тану және нострификациялау)" Қазақстан Республикасы білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 16 сәуірдегі №212 бұйрығы;

- "Мемлекеттік қызметтер стандарттарын бекіту туралы (білім туралы құжаттарды тану және нострификациялау)" Қазақстан Республикасы білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 13 тамыздағы №528 бұйрығы.

"Білім туралы құжаттарды тану және нострификациялау" мемлекеттік қызметі Болон үрдісі және академиялық ұтқырлықтың Орталығы болып табылады.

## **ҚЫРҒЫЗСТАН**

Қырғызстанда 63 университет, оның ішінде 32 мемлекеттік және 31 жеке меншік. Университеттерде оқитын студенттердің жалпы саны 162 200 адамды құрайды. Студенттерінің 16% мемлекеттік бюджет есебінен, ал студенттердің 84% келісім-шарт негізінде оқиды. Университеттерде 10 812 оқытушы, оның ішінде 3225-ғылым кандидаттары, 748-ғылым докторлары, 2147-доценттер және 596 профессорлар жұмыс істейді. Грант/бюджет негізінде жоғары оқу орындарына қабылдау жоспарын жыл сайын Қырғыз Республикасының Үкіметі бекітеді. 2018-2019 оқу жылына университеттерге 5 705 грант бөлінді. Жалпы мамандықтар бойынша 2018 жылы 582 грант бөлінді(гранттардың жалпы санынан 10%).

2017 жылдың соңына қарай Министрлік Қырғыз Республикасы университеттерінің рейтингін анықтау бойынша жұмыс істейді. 2018 жылы алғаш рет аккредиттеу және рейтингтің тәуелсіз агенттігі объективтілік, ашықтық, сенімділік және қол жетімділік қағидаттарына сәйкес әзірленген әдістеме негізінде сандық ранжирлеу технологиясын пайдалана отырып, білім беру бағдарламаларының (мамандықтардың) рейтингі мен университеттер оқытушыларының рейтингін анықтады. Әдіснаманың объективтілігі университеттің өзі енгізген ақпаратты ескере отырып, қарастырылатын деңгейлер үшін бірдей бес критерий бойынша көрсеткіштерді жиынтықтаумен анықталады. Қырғыз Республикасы университеттерінің тәуелсіз рейтингі 2018 жылы ранжирлеу мен бағалаудың тиімді құралы болды және сапалы ұлттық білім беру мәдениетін қолдау мен ілгерілетуге бағытталған білім беру қызметтерінің бәсекеге қабілеттілігі мен әлеуетін арттыруға ықпал етеді.

"Білім туралы Заңның" 40 бабына сәйкес білім беру ұйымдары көрсетілетін білім беру қызметтерінің сапасын растау үшін оқу орындары ретінде және (немесе) бағдарламалық негізде аккредиттеледі. Осы аккредитацияның нәтижелері бойынша Осы кезеңде университеттер бітірушілерге білім туралы құжаттарды беру құқығына ие, аккредиттеу агенттіктері ұсынған мәліметтерге сәйкес, 2017 жылдан бастап 2018 жыл бойындағы периодқа аккредиттеу жоғары кәсіптік білімнің 167 бағдарламасы бойынша 29 университетте, орта кәсіптік білімнің 143 бағдарламасы бойынша 33 білім беру ұйымдарында (университеттерде, колледждерде), бастауыш кәсіптік білімнің 97 бағдарламасы бойынша 15 кәсіптік мектепте өткізілді.

"Орта, жоғары, қосымша және жоғары оқу орнынан кейінгі кәсіптік білім туралы құжаттар туралы Ережеге" сәйкес, Қырғыз Республикасы Үкіметінің 2004 жылғы 3 ақпандағы №53 Қаулысымен бекітілген басқа елдердің жоғары және орта кәсіптік оқу орындары берген білім туралы құжаттар Қырғыз Республикасында тиісті халықаралық шарттар немесе тану туралы келісімдер негізінде немесе Қырғыз Республикасындағы оқу орның аккредиттеуден кейін танылады.

Тану туралы халықаралық келісімдер болмаған кезде Қырғыз Республикасының білім және ғылым Министрлігі кейбір шет елдердің білімі туралы құжаттарын кәсіптік білім деңгейіне сәйкестігі тұрғысынан жеке тексеруді жүргізеді және оларды тану туралы куәлік береді. Қырғыз Республикасы білім және ғылым Министрлігінің 2005 жылғы 1 ақпандағы № 45/1 бұйрығымен бекітілген шетелдік білім беру мекемелері берген білім туралы құжаттардың деңгейі мен мазмұның растайтын сертификаттарды беру туралы Нұсқаулыққа сәйкес халықаралық шарттар немесе тану туралы келісімдер болмаған жағдайда білім деңгейі оқу мерзімдерімен анықталады.

Қырғыз Республикасы Үкіметінің 04.07.2017 жылғы №421 қаулысына сәйкес балама сертификатын алу үшін келесі құжаттарды ұсыну қажет: азаматтың өтініші; білімі туралы құжаттың түпнұсқасы мен көшірмесі; оқу нысаны мен ұзақтығы, білімді бағалау жүйесі, оқу пәндерінің тізімі, оқу және өзіндік сағаттардың (кредиттердің) жалпы саны туралы ақпарат көрсетілетін білім туралы құжатқа қосымшаның түпнұсқасы мен көшірмесі; білімі туралы құжаттың қырғыз немесе орыс тіліндегі нотариалды куәландырылған аудармасы; сараптамаға ұсынылған құжаттардың көшірмелері; өтініш берушінің білімін немесе кәсіби қызметін жалғастыру жоспарланып отырған оқу орнының, мекеменің сұратуы; өтініш берушінің жеке басын куәландыратын құжат.

Қырғыз Республикасында білім туралы құжаттарды тану туралы үкіметаралық келісімдер жасалған мемлекеттердің оқу орындары берген білім туралы құжаттарды тексеру екі жұмыс күні ішінде жүргізіледі. Қырғыз Республикасы білім туралы құжаттарды тану туралы үкіметаралық келісімдері жоқ мемлекеттердің оқу орындары берген білім туралы құжаттарды тексеру бір ай ішінде жүргізіледі. Шетелдік білім беру мекемелері берген білім туралы құжаттардың деңгейін анықтауға қатысты даулы мәселелер туындаған жағдайда білім Министрлігі білім беру мерзімі мен мазмұның растайтын қосымша құжаттарды ұсынуды талап ету құқығын өзіне қалдырады.

1999 жылғы 1 қазаннан бастап Беларусь Республикасында, Қазақстан Республикасында, Ресей Федерациясында және Тәжікстан Республикасында берілген білім туралы құжаттар 1998 жылғы 24 қарашадағы білім, ғылыми

дәрежелер мен атақтар туралы құжаттарды өзара тану және олардың баламалылығы туралы Келісімге сәйкес нострификациялау рәсімдерінсіз танылады.

Шетелдік оқу орындары берген білім туралы құжаттарды қарау кезінде ерекше проблемалар жоқ. Бірақ тараптардан білім туралы құжаттардың үлгілерін, сондай-ақ білім туралы құжаттарды ресімдеу мен беру ережелерін реттейтін нормативтік құқықтық актілерді, білім туралы шетелдік құжаттарды тану тәртібі туралы ақпаратты және білім туралы құжаттарды тануға уәкілетті органдар туралы мәліметтерді алу ыңғайлы болар еді.

## **ТҮРКИЯ**

1981 жылғы 6 қарашадағы № 2547 Заң негізінде жоғары білім жөніндегі Кеңес құрылды (ЖБК). Осы заңның арқасында жоғары білім жөніндегі Кеңестің (ЖБК) шатырының астында Түркияның барлық жоғары оқу орындары, яғни жоғары білімге жауап беретін мекемелер жиналды. Жоғары білім беру жөніндегі Кеңес (ЖБК) жоғары білім беруде стратегиялық жоспарлауға, университеттер арасындағы үйлестіруге баса назар аударады және ең бастысы, сапаны қамтамасыз ету механизмдеріне жауап береді.

Түркияда 129 мемлекеттік университет, 72 жеке меншік университет және 5 жеке меншік кәсіби орта мектеп бар. Бұл жоғары оқу орындарында 7,5 миллион студент білім алуда, оның 125 000 шетелдік студенттер ретінде тіркелген. Оқытушылар құрамына келетін болсақ, бұл мекемелерде 158 мың оқытушы жұмыс істейді.

Түркия 2001 жылы Болон үдерісінің қатысушысы болды. Болон үдерісімен белгіленген мақсаттар Түркияда жаһандық ауқымда жоғары білім беру саласында зерттеулер жүргізу үшін қолайлы құралдарды ұсынады.

Түркияда тану және аккредиттеу үрдісін теңдік мәселелері жөніндегі бөлімше жүзеге асыра бастады, ол 1983 жылы оның құрамында жоғары білім беру жөніндегі Кеңестің (ЖБК) шешімімен құрылды. 2017 жылы аталған бөлімше "Тану және баламалылық департаменті" болып қайта құрылды. Түркияда аккредиттеу үрдісі Еуропа аймағындағы жоғары білімге қатысты құжаттарды тану туралы конвенцияға (Лиссабон конвенциясы-11/04/1997), № 2547 жоғары білім туралы Заңның 7/р бабына, шетелде алынған жоғары білім туралы дипломды тану және аккредиттеу Регламентіне (12.05.2017), жоғары және кәсіптік білім туралы тиісті заңнамаға, сондай-ақ жоғары білім туралы екі жақты және көп жақты келісімдерге сәйкес жүзеге асырылады.



Баламалылықты бағалау үрдісіндегі бірінші шарт қажетті диплом беретін жоғары оқу орнын тану қажеттігінен тұрады. Жоғары оқу орны мойындалған болуы үшін ол жоғары білім беру жүйесінде ғылыми дәрежелер беруге уәкілетті мекеме ретінде әрекет ететін елдің құзыретті органдары болып танылуы тиіс.

Шетелдік өкілдіктер, яғни дипломатиялық өкілдіктер арқылы танылған шетелдік жоғары оқу орындарында алынған дипломдардың түпнұсқалылығы тексеріледі және диплом өтініш берушіге тиесілі ме, тиесілі емес пе екініне растау жүргізіледі. Растау үрдісі нәтижесінде ең төменгі уақыт, кредиттер мен жетістіктер тұрғысынан Түркияның жоғары білім беру жүйесіндегі мүдделі тұлға өткізген жоғары білім бағдарламасының, бағдарламалар мен дәрежелердің баламалылығы анықталады. Түркияда жоғары оқу орындарында жұмыс істейтін академиктерден тұратын комиссиялар жүргізген бағалар нәтижесінде және қажет болған жағдайда, университеттерден алынған пікірге сәйкес, баламалылық талап етілетін формальды білім беру ұзақтығына сәйкес келетіндерге және оқу бағдарламасының академиялық және кәсіби жетістіктері, оқыту тілі, оның сапасы, теориялық және практикалық курстары мен теориялық және практикалық курстары, тағылымдамалар және жобалар тұрғысынан Түркияның жоғары білім беру жүйесінде дәрежелер мен бағдарламаларды алуға қолайлы салалардағы жоғары білім бағдарламасын бітірушілерге беріледі.

Танылмаған жоғары оқу орындарының түлектері немесе міндетті түрде қатысуы жоқ бағдарламалардың, мысалы, ең аз уақыт, кредиттер мен жетістіктер тұрғысынан түрік білім беру жүйесіне сәйкес келмейтін қашықтықтан білім беру, сондай-ақ формальды білім беру талаптарын орындамай алынған дипломдардың баламалылығын мойындауға арналған өтініштер қабылданбайды.

Баламалылығын растау үшін талап етілетін білім беру бағдарламаларына жататын академиялық және кәсіптік құзыреттер тұрғысынан дәлсіздіктер болған жағдайда, өтініш берушіге білім мен дағдыларды тексеру немесе жетіспейтін курстарды аяқтау, сондай-ақ "Деңгей мен біліктілікті анықтау жүйесі" шеңберінде, әсіресе кәсіптік білімді талап ететін салаларда бейімделу мақсатында бір немесе бірнеше бағдарламалардың өтуі ұсынылуы мүмкін. Мұндай бағдарламаларға деңгейді анықтау бойынша емтихан, курсты аяқтау, құрылымдалған клиникалық емтихан, ғылыми бірегейлікті анықтау, жобаларды әзірлеу, клиникалық практика, тағылымдамадан және курстардан өту жатады.

Баламалылық үдерісінің маңызды кезеңдерінің бірі дипломдардың дәлдігі мен білім беру мазмұнына күмән келтіретін "растау үдерісі" болып табылады. Бұл үдеріс тиісті елдің жоғары оқу орындарынан алынған ақпаратты шетелдік өкілдіктер арқылы беру жолымен жүзеге асырылады. Растау барысында алынған дипломдардың шынайылығы, сондай-ақ жоғары білімнің сапалық және сандық

сипаттамалары күмәнданады. Алынған жауаптар балмалылықты мойындауға арналған өтініштің нәтижесін анықтауда маңызды рөл атқарады. Жауаптардың мазмұнына сәйкес өтініш берушілерге қатысты тиісті комиссиялар мен университеттердің пікірлеріне сәйкес әртүрлі әдістер қолданылады, мысалы, баламалылық, бас тарту немесе емтихан.

Осы себепті растау кезінде студенттердің білім беру түрі үстірт немесе қашықтықтан болып табылатыны туралы ақпараттың болуына, мұндай типтері бірге берілетін жоғары білім беру бағдарламаларында, жалпы оқу кезеңінде осы білім беру түрлерінің пайыздық бөлінуі және жоғары білім туралы дипломның сериялық нөміріне ерекше көңіл бөлінеді. Бір университеттен екінші университетке ауысқаннан кейін жоғары білім алғандар туралы ақпарат түлектер жоғары білім ала бастаған және олар бітірген университеттер туралы ақпаратты қамтуы тиіс (әрбір университет үшін жеке оқу жылдары мен курстарды көрсете отырып).

Түркияның жоғары білім туралы заңнамасына сәйкес ресми білім беру курстары мен практикалық сабақтарына қатысу қажет болғандықтан, басқа елде болу ұзақтығы ескеріледі. Егер тиісті елдерде формальды білім беру бағдарламаларын бітірген өтініш берушілер үстірт білім беру үшін қажетті міндетті қатысу деңгейіне сәйкес келмейді деп танылса, баламалылығын растау үшін өтініш қабылданбайды. Осы себепті жоғары оқу орындары мен студенттер олардың курстарға қатысу ұзақтығын ескеруі тиіс.

Жыл сайын Түркияда Әзірбайжан, Қазақстан және Қырғызстан жоғары оқу орындарының бітірушілері аккредитацияға өтініштер саны мыңды құрайды. Әзірбайжан баламалылықты растауға арналған жылдық өтініштер санына қатысты басқа елдердің арасында ең көп санға ие. ТҮРКПА қатысушы елдер арасында Түркия тек Әзірбайжанмен жоғары білім саласындағы өзара түсіністік туралы меморандумға қол қойды.

Бұдан әрі 2018 жылы YKS (жоғары оқу орындарының емтиханы) Басшылығына енгізілген Әзірбайжан, Қазақстан және Қырғызстан университеттерінің тізімі келтіріледі: "Манас" қырғыз-түрік университеті (Қырғызстан), Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті (Қазақстан), Одлар Юрду университеті, Нахичеван мемлекеттік университеті, Баку мемлекеттік университеті, Баку славян университеті, Әзірбайжан тілдер университеті, Әзірбайжан мемлекеттік мәдениет және өнер университеті, Әзірбайжан мемлекеттік педагогикалық университеті, Әзірбайжан сәулет және құрылыс университеті, Сумгаит мемлекеттік университеті, Әзірбайжан медициналық университеті (Әзірбайжан).

ҮКС басшылығында көрсетілген университеттер мен Әзірбайжан, Қазақстан және Қырғызстанның басқа да жоғары университеттері түлектерінің өтініштерінің саны бес мыңға жуық. Түркия университеттерінде тіркелген Әзірбайжан, Қазақстан және Қырғызстан азаматтары назарға алынғанда, Түркі әлемі елдерінде студенттердің мобильділігінің жоғары деңгейі және баламалылықты растау үшін көптеген өтініштер байқалады.

### **III. ҚОРЫТЫНДЫ**

Жоғары білім-бұл инновацияларды ынталандыру және біліктілікті арттыру арқылы экономикалық өсу мен дамуға үлкен үлес қосатын білім мен оны қолдану мүмкіндігі үшін қолайлы механизм. Білім беруді интернационалдандыру және жаһандану үдерісінің әсерінің арқасында жоғары білім беру қазіргі ұлттық шекараларға қарамастан студенттердің, оқытушылардың және бағдарламалардың ұтқырлығына әкеп соқтырады.

Түркі тілдес мемлекеттер Парламенттік Ассамблеясына (ТҮРКПА) қатысушы елдердің сапалы да, сандық жағынан да жоғары білім берудің жақсы дамыған және озық жүйелері бар. Басқа жағынан, білім берудің жаһандануы мен интернационализациясы жоғары білім алу үшін ТҮРКПА қатысушы елдерден келген студенттердің саны бір елден екінші елге көшуіне алып келді. Бұл құбылыс шет елдерде алынған біліктілікті тану мәселесін қойды. ТҮРКПА қатысушы елдердің жоғары білім беру жүйесі мен эквиваленттік үдерістерінің негізгі сипаттамалары ТҮРКПА қатысушы елдердің жоғары білім беру саласындағы, әсіресе баламалылық үдерісіне қатысты ынтымақтастық тұрғысынан үлкен әлеуетке ие екенін түсінеді. Құқықтық және институционалдық шеңберлерді нығайта отырып, бір-бірінің тәжірибесінде оқып, өздерінің жеке жүйелеріне үздік тәжірибелерді енгізе отырып және ақпарат алмасуға жәрдемдесе отырып, ТҮРКПА қатысушы әрбір ел жалпы жоғары білімді жақсартуға және, атап айтқанда, төрт қатысушы ел арасында баламалылық үдерістеріне үлкен үлес қоса алады.